

Zbigniew J. KAMIŃSKI

STUDIUM KONSERWATORSKO-URBANISTYCZNE JAKO NARZĘDZIE POLITYKI PRZESTRZENNEJ W MAŁYCH MIEJSCOWOŚCIACH

Streszczenie. Artykuł porusza problemy rewaloryzacji małych miejscowości - wsi i miasteczek. Tematem są rozważania dotyczące wykorzystania studium konserwatorsko-urbanistycznego dla celów organizowania ładu przestrzennego. Obowiązujące w tym zakresie normy postępowania zostały porównane z przyjętymi w autorskim opracowaniu dotyczącym wsi Istebna. We wnioskach podano, że studium konserwatorsko-urbanistyczne może być skutecznym narzędziem prowadzenia polityki przestrzennej, ale jego zawartość musi w większym stopniu, niż to ma miejsce obecnie, odpowiadać autentycznym potrzebom lokalnych społeczności.

1. STUDIUM KONSERWATORSKO-URBANISTYCZNE

W problematyce ochrony wartości kulturowych i rewaloryzacji podstawowym materiałem dla opracowań planistycznych jest studium konserwatorsko-urbanistyczne. Jest ono opracowywane dla potrzeb planu ogólnego miasta oraz planu szczegółowego zespołu staromiejskiego. Przyjmuje się, że studium powinno w wyczerpujący sposób przedstawić problematykę konserwatorską badanego obszaru, umożliwiając tym samym formułowanie wytycznych konserwatorskich w stopniu dokładności opracowania odpowiadającym formie planu szczegółowego. Pozwala to na wykorzystanie studium w szczegółowych opracowaniach planistycznych małych miejscowości, dla których nie są opracowane plany ogólne.

Zgodnie z zaleceniami ekspertów, studium konserwatorsko-urbanistyczne powinno zawierać [7], s.14:

a) Zbiór materiałów dotyczących stanu istniejącego i stanu wiedzy o przedmiocie, a w tym:

- informacje o dotychczasowym stanie prac badawczych oraz indeks materiałów źródłowych, w tym studium historyczno-urbanistyczne,
- dane dotyczące historycznego rozwoju miasta,
- dane dotyczące przemian układu przestrzennego w powiązaniu z przemianami środowiska naturalnego, warunków społeczno-gospodarczych i podziałów własnościowych.

b) Ocenę i charakterystykę powyższych materiałów ze szczególnym uwzględnieniem:

- charakterystyki zabytkowego układu urbanistycznego i oceną jego wartości,
- charakterystyki głównych elementów kompozycji architektonicznej układu; obiektów, ich zespołów i ciągów komunikacyjnych tworzących wnętrza układu i jego sylwetę,

- wykazu i oceny elementów terenowych już objętych oraz postulowanych do objęcia działaniami ochronnymi ze względu na walory kulturowe,

- charakterystyki przemian funkcji i formy analizowanych obiektów.

c) Analizę problematyki przestrzennej układu, a w tym obejmującą:

- główne etapy ewolucji układu przestrzennego wraz z jego rozwarstwieniem chronologicznym,

- miejsce i funkcje ośrodka historycznego w strukturze przestrzennej jednostki osadniczej oraz jego powiązania z terenami otaczającymi,

złożoność morfologiczną ośrodka historycznego,

wartość elementów tworzących układ przestrzenny, a odnoszących się do: rozplanowania zabudowy i założenia sieci drożnej, obiektów architektury i ich zespołów, założeń zieleni, założeń wodnych, obszarów architektury i ich zespołów o wartościach archeologicznych, a także zagadnień krajobrazowych dotyczących struktur chronionych, jak i ich powiązań z otoczeniem.

Synteza informacji zawartych w studium konserwatorsko-urbanistycznym są wytyczne konserwatorskie. Składają się one z:

- ogólnych wytycznych konserwatorskich,

- szczegółowych wytycznych konserwatorskich,

- postulatów konserwatorskich.

Opracowanie ogólnych wytycznych konserwatorskich sprowadza się do wyznaczenia stref zróżnicowanych pod względem zakresu i charakteru ochrony konserwatorskiej, a w następstwie ustalonych w ten sposób ograniczeń, jednocześnie także określenia granicy dopuszczalnych przekształceń układu przestrzennego i zabudowy.

Przyjmuje się natępujący podział na strefy:

- Strefa „A” - są to tereny szczególnie wartościowe, o dobrze zachowanej historycznej strukturze przestrzennej. Dla strefy tej postuluje się bezwzględny priorytet wymagań konserwatorskich i konieczność opracowania, jak to się określa, planu szczegółowego i rewaloryzacji.

Strefa „B” - są to tereny podlegające rygorom utrzymania zasadniczych elementów rozplanowania, istniejącej substancji o wartościach kulturowych i podporządkowania nim charakteru i skali projektowanej - nowej zabudowy.

Strefa „E” - są to tereny zabezpieczające właściwą ekspozycję obiektów i zespołów podlegających ochronie konserwatorskiej. Dla strefy tej postuluje się bądź całkowite jej wyłączenie spod zabudowy, bądź też dopuszczenie zabudowy nowej, lecz o określonych - nieprzekraczalnych gabarytach.

Strefa „K” - są to tereny krajobrazu integralnie związane z zespołem zabytkowym.

Strefa „W” - są to rozpoznane lub potencjalne tereny badań archeologicznych i dlatego wyłączone spod zabudowy.

Szczegółowe wytyczne konserwatorskie powinny wskazywać elementy środowiska kulturowego o szczególnych wartościach:

- do bezwzględnego zachowania i rewaloryzacji konserwatorskiej; wpisane do rejestru zabytków i wnioskowane do wpisania,
- szczególnie zagrożone zniszczeniem i wymagające interwencji konserwatorskiej,
- inne, wymagające specjalistycznych badań i odrębnych opracowań projektowych konserwatorsko-urbanistycznych.

Ponadto, szczegółowe wytyczne określają rygory konserwatorskie w zakresie: sposobu użytkowania, struktury przestrzennej, gabarytu, linii rozgraniczających.

Postulaty konserwatorskie odnoszą się do elementów środowiska kulturowego nie ujętych szczegółowymi wytycznymi konserwatorskimi i dotyczą:

- zachowania elementów układu przestrzennego,
- preferencji funkcjonalnych w zakresie sposobu użytkowania,
- obiektów dysharmonizujących i szpecących,
- określenia granic terenów wymagających opracowania szczegółowego planu zagospodarowania planu przestrzennego i rewaloryzacji.

Jak się przyjmuje, część graficzna wytycznych powinna być przedstawiona na aktualnych mapach sytuacyjno-wysokościowych, w skalach:

- dla obszaru w granicach administracyjnych miasta w skali 1:5000 lub 1:10000,
- dla obszaru zespołu staromiejskiego w skali 1:2000 lub 1:1000.

Wytyczne zaakceptowane przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków stanowią dokument wchodzący w skład formalno-prawnej części elaboratu planu ogólnego lub szczegółowego zagospodarowania przestrzennego na obszarze opracowania.

2. REWALORYZACJA MAŁYCH MIEJSCOWOŚCI

W badaniach naukowych problematyka rewaloryzacji małych miejscowości nie znalazła dotychczas właściwego sobie miejsca. Opracowania na ten temat mają najczęściej charakter przyczynkowski, a efekty praktycznych zastosowań są skromne. Chociaż jest zrozumiałe, że nie ma metody, która w sposób doskonały gwarantowałaby skuteczność gospodarowania przestrzenią, to jednak istniejące braki metodyczne wydają się być szczególnie dotkliwe, a poszukiwania badawcze w tym zakresie, społecznie ze wszechmiar uzasadnione.

2.1. Rewaloryzacja wsi

Termin „rewaloryzacja wsi” używany bywa dla określenia odnowy wsi, połączonej z wszechstronną ochroną jej wartości kulturowych. Zauważa się przy tym, że istotne jest uwzględnienie w procesie rewaloryzacji nie tylko materialnych elementów kultury, ale także duchowych, stanowiących ważną część pejzażu kulturowego wsi [4].

Na ogólną metodę rewaloryzacji składają się:

- inwentaryzacja zasobów kulturowych,
- analizy i wartościowanie zasobów,
- wyznaczanie stref ochrony,
- sformułowanie dla nich wytycznych ochrony.

W literaturze przedmiotu postuluje się wydzielenie w opracowaniu części [1]: monograficznej, analitycznej, prognostycznej, wnioskowej. Jak się sugeruje, analizy i wnioski powinny odnosić się nie tylko do warstwy lokalnej, ale i regionalnej.

Za słuszną uznaje się czynną formę ochrony. „Ochrona ta jest rozumiana jako świadome zachowanie najbardziej wartościowych zagród w możliwie najmniej zmienionym stanie, nadal użytkowanych rolniczo. Dopuszcza się możliwość przekształceń mniej cennych obiektów oraz wprowadzenie nowej zabudowy w sposób świadomie tworzący formy architektoniczne utrwalające charakterystyczne mikroregionalne cechy budownictwa danej wsi”, (op. cit., s.313).

Kontynuacji form historycznych mają służyć stworzone systemy typizacji, a realizacji przedstawionych propozycji - „rozpropagowanie idei systemowej rozbudowy wsi wśród mieszkańców, przy ich uprzednim udziale w ustalaniu celów, założeń i programu systemu” (op. cit. s.313).

Powyższe tezy zostały przytoczone z uwagi na fakt, że ilustrują one metodę rewaloryzacji wsi w sposób najpełniejszy i pochodzą z najbardziej reprezentatywnej w tym przedmiocie publikacji w języku polskim. Charakterystyczne jest również prezentowane w publikacji dość powszechne przekonanie o jedynie pozornie nierozwiązywalnym charakterze konfliktu pomiędzy wymogami życia a ograniczeniami konserwatorskimi.

Praktyka rewaloryzacyjna małych jednostek osadniczych wskazuje jednakże na istnienie rozbieżności pomiędzy intencjami projektantów a praktyką realizacyjną. Chociaż studiów urbanistyczno-historycznych i koncepcji rozwoju miejscowości opracowano wiele, brakuje właściwie przykładów potwierdzających słusność autorskich koncepcji rewaloryzacji. Uwagi te odnoszą się między innymi do tak znanych miejscowości jak Lanckorona i Chochołów. Cóż mówić o miejscowościach mniej znanych, a przecież w swej liczbie tworzących polski krajobraz. Czyżby zatem konflikt pomiędzy wymogami życia a ograniczeniami konserwatorskimi w istocie był jednak rzeczywisty a nie pozorny, a „czynna ochrona” jedynie frazesem? Jaka jest w tej sytuacji przydatność studium rewaloryzacyjnego?

2.2. Rewaloryzacja zabytkowego zespołu zabudowy wiejskiej w Istebnej

W styczniu 1982 roku zabytkowy zespół zabudowy wiejskiej w Istebnej, z uwagi na swoje unikalne walory, został wpisany do rejestru zabytków województwa bielskiego. Plan ogólny zagospodarowania przestrzennego gminy Istebna, zatwierdzony przez Gminną Radę Narodową w 1985 roku, zawiera ustalenia odnośnie do zabytkowego układu wsi i precyzuje zasięgi stref ochrony konserwatorskiej. W opracowaniu tym znalazł się także zapis, w myśl którego dla obszaru zabytkowego zespołu wiejskiego ustalony został obowiązek sporządzenia planu szczegółowego, poprzedzonego specjalistycznym studium rewaloryzacji. Jednocześnie zastrzeżono, że do czasu ukończenia planu szczegółowego, wszelka działalność inwestycyjna jest dopuszczona pod warunkiem uzyskania zgody Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Jednakże stworzone w ten sposób formalne rygory, w praktyce nie zapewniły właściwej ochrony zabytkowemu zespołowi. Potwierdzają to fakty dewastacji krajobrazu, występujące pomimo istniejących ustaleń planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego obszaru gminy i zawartych w nim postulatów konserwatorskich. Powtarzające się przypadki naruszania przyjętych wcześniej ustaleń planistycznych, istnienie rozbieżności pomiędzy zamierzeniami konserwatorskimi a gospodarką przestrzenną lokalnych władz oraz oczekiwaniami samych mieszkańców wsi stanowią istotny problem. W tej sytuacji ważne było określenie formy i zawartości treściowej planowego specjalistycznego studium rewaloryzacyjnego, mającego poprzedzać opracowanie planu szczegółowego zabytkowego zespołu zabudowy wiejskiej w Istebnej. Istebna, jak już wspomniano, nie ma planu szczegółowego dla najcenniejszego fragmentu wsi. Nic też nie wskazuje na to, że plan taki powstanie w najbliższym czasie. Brakuje nawet niezbędnych podkładów sytuacyjno-wysokościowych. Z tego też względu przyjęto wstępne założenie, że planowane studium konserwatorsko-urbanistyczne powinno przynajmniej w minimalnym zakresie wypełnić tę lukę. W przeciwnym razie już w niedługim czasie na skutek postępującej degradacji krajobrazu wsi problem ochrony zabytkowego zespołu wiejskiego całkowicie straci na znaczeniu. Stanowiło to także przyczynek do refleksji nad przydatnością tego typu opracowań studialnych dla praktyki rewaloryzacyjnej.

Do zapewnienia skuteczności w gospodarowaniu przestrzenią niezbędne jest ukierunkowanie wszelkich działań na określone cele. Jak się bowiem wydaje, zbyt często zdarza się tak, że wykonana praca nie znajduje właściwego adresata, nie ma zastosowania operacyjnego, a po jej ukończeniu ma już tylko znaczenie archiwalne. W przypadku omawianego studium [3] adresatami są wojewódzkie władze konserwatorskie (inwestor opracowania), jak i lokalne władze gminne. Opracowanie zatem nie powinno stanowić naukowej rozprawy na tematy konserwatorskie, ale koncepcję urbanistyczno-architektoniczną, opartą na rzeczowych (naukowych) przesłankach. Z uwagi na czytelność opracowania celowe wydawało się ograniczenie części monograficznej i analitycznej do niezbędnego minimum, ściśle związanego z koncepcją zagospodarowania terenu. W studium nie została wyodrębniona osobna część prognostyczna, unikano bowiem fantazjowania. W zaproponowanej koncepcji urbanistycznej zabytkowego zespołu wiejskiego starano się w możliwie szerokim zakresie uwzględnić istniejące uwarunkowania i przesądzenia. Szczególny nacisk położono przy tym na możliwość

przekształceń istniejącej struktury przestrzennej, a w tym również na rozwój nowej tkanki mieszkaniowej. Podane na końcu studium wnioski z opracowania potraktowano jako wykaz problemów - te, które powinny stać się przedmiotem społecznej dyskusji czynników lokalnych, mieszkańców wsi. Wykaz ten został pomyślany jako synteza informacji o założeniach rozwoju przestrzennego i sposobach realizacji koncepcji planu zagospodarowania przestrzennego zespołu zabytkowej zabudowy wiejskiej w Istebnej. Hasłowo przedstawione wnioski końcowe mają swoje odniesienia i rozwinięcia w poprzedzających je częściach opracowania studialnego.

W konkretnym przypadku wsi Istebna, ważne było również uchwycenie tych wszystkich przemian, które już w najbliższym czasie mogą przesądzić o istnieniu wysokich walorów krajobrazowych miejscowości. Istniała zatem pilna potrzeba określenia zagrożeń, których źródeł należy poszukiwać w istniejących jeszcze obecnie strukturach.

Na podobnych przesłankach zbudowana została koncepcja rewaloryzacji zespołu zabytkowej zabudowy. Niecelowe bowiem wydawało się przedstawianie konkretnego obrazu budynków, czy zespołów krajobrazowych, tak jak zdaniem autora będą one wyglądać w przyszłości. Zbyt mało jest bowiem danych dla tego, ażeby stwarzany obraz (pomimo wielkiej swej sugestywności) był realny. Projektowanie takiego obrazu jest tym łatwiejsze, im mniejsza jest wiedza projektanta o istniejących istotnych mechanizmach kreujących przestrzeń. Bardziej przydatne będzie określenie drogi, kierunku pożądanych przemian przestrzennych. Najlepszy nawet projekt urbanistyczny nie może zastąpić gospodarskiego myślenia lokalnych władz, do których terenu działania on się odnosi. Ponadto, niemal wszystkie budynki oraz ich działki na obszarze zabytkowego zespołu zabudowy wiejskiej w Istebnej stanowią własność prywatną i w związku z tym przestrzenny wyraz zespołu jest kształtowany przez indywidualnych właścicieli i wynikające stąd ograniczenia.

Zgodnie zatem z poczynionymi założeniami opracowanie powinno traktować warstwę kulturową jako integralną część opracowania planistycznego, pokazującego kierunki pożądanych przemian krajobrazu. Za niezbędne uznano traktowanie przemian przestrzennych w sposób kompleksowy i dynamiczny.

W celu właściwej interpretacji przemian przestrzennych niezbędne jest oczywiście poznanie społecznych i gospodarczych uwarunkowań tych przemian. Niezbędną dynamikę uzyskać można przez określenie istotnych przekrojów czasowych i wiązanie zmian przestrzennych z sytuacją społeczną i gospodarczą regionu. Jednakże nie wystarczy w tym zakresie poprzestać na opisie istniejącej sytuacji przestrzennej, ale celowe będzie określenie także obiektów zagrożonych dewastacją i nie kontrolowanymi przekształceniami. W opracowaniu zwrócono uwagę na budynki o małej liczbie mieszkańców (2 lub 1 osoba w budynku) oraz o znacznie większej od przeciętnej (2 lub więcej osób na izbę).

Wybieganie myślą w przyszłość obciążone jest wadą wszelkich prognoz, wynikającą z przenoszenia w przyszłości istniejących i podlegających przecież przemianom uwarunkowań sprawczych. Dlatego pożądane byłoby zastąpienie prognozowania działaniem systemowym. Jak jednak skomplikowany musiałby być model przedstawiający system funkcjonowania wsi?

W związku z powyższym w opisywanym studium rewaloryzacyjnym poprzestano na określeniu kierunków pożądaných przekształceń zabudowy. Punktem wyjścia była analiza cech zabudowy i układu urbanistycznego. Istotne przy tym wydawało się uzupełnienie tego zapisu o bardziej szczegółowe wskazówki dotyczące kształtowania zabudowy. Nie chodziło przy tym o podawanie wzorów do naśladowania. Ważne natomiast wydawało się być pokazanie tego, co można nazwać istnieniem jedności w różnorodności. Było więc to zwracaniem uwagi, argumentowaniem istnienia bogactwa form architektonicznych i regionalnej odrębności stylu.

W tym celu posłużono się fotografiami przedstawiającymi ten sam element - detal architektoniczny, ale użyty w różnych sytuacjach. Podkreślenia wymaga jeszcze raz, że nie chodziło tutaj o naśladownictwo formalne, stwarzanie rodzaju wzornika form do powielania w różnych projektach. Nowej zabudowy nie można bowiem tworzyć jako komplikacji form tradycyjnych. Będzie to wówczas tylko pastisz.

Powstaje pytanie: czym zasadniczo różni się opracowanie dotyczące Istebnej od studium konserwatorsko-urbanistycznego i wytycznych, przedstawionych w pierwszej części niniejszego artykułu? W odniesieniu do części studialnej najogólniej można to przedstawić w ten sposób, że:

- ograniczono ilość informacji zawartych w opracowaniu do niezbędnego minimum bezpośrednio przydatnego dla prac projektowych-koncepcyjnych (pomimo wykonania badań, które ostatecznie w tym opracowaniu nie zostały przedstawione),
- przesunięto punkt ciężkości zainteresowań badawczych z problematyki ochrony zabytków kultury na zagadnienia przestrzenno-krajobrazowe.

W odniesieniu do wytycznych konserwatorskich:

- w ogólnych wytycznych konserwatorskich, nawiązując do zalecanego podziału na strefy ochrony konserwatorskiej, określono zasięg strefy „B” i strefy „E”, właściwie z całkowitym pominięciem stref „A”, „K” i „W” (problematyka archeologiczna właściwie nie występuje na obszarze opracowania),
- w szczegółowych wytycznych konserwatorskich, liczbę obiektów do bezwzględnej ochrony, wymagających pełnej ochrony i rewaloryzacji konserwatorskiej świadomie ograniczono do zaledwie kilku (proponując ochronę w formie muzealnej). Ponadto wskazano obiekty wymagające doraźnej interwencji konserwatorskiej. Szczególną uwagę zwrócono na stworzenie rygorów konserwatorskich w odniesieniu do przekształceń istniejącej zabudowy, określając dopuszczalny kierunek tych przemian,
- postulaty konserwatorskie przedstawiono w ogólnej koncepcji zagospodarowania przestrzennego badanego obszaru. W ten sposób starano się zastąpić myślenie kategoriami elementów chronionych myśleniem w kategoriach kształtowania środowiska. W związku z powyższym poprawę walorów krajobrazowych zespołu urbanistycznego rozumiano jako włączenie obiektów dysharmonijnych do budowanych nowych struktur przestrzennych, a nie jako ich izolowanie, zasłanianie itp.

3. PROBLEM REWALORYZACJI MAŁYCH MIEJSCOWOŚCI

Problem rewaloryzacji małych miejscowości powinien być, w większym stopniu niż dotychczas, traktowany jako integralna część gospodarki przestrzenną. Nazbyt często jest on natomiast widziany jako zadanie koncentrujące się na problematyce ochrony zabytków architektury. Doświadczenia wskazują natomiast, że tego typu formalne ograniczenia nie służą zachowaniu ciągłości przestrzennej. Wywodzące się z tego nurtu opracowania studialne charakteryzuje wielka rzetelność analityczna i jednocześnie mała przydatność do prowadzenia gospodarki przestrzennej. Bywa także odwrotnie, że wytyczne konserwatorskie przyjmują formę opracowania charakterystyczną dla planu szczegółowego. W tym kształcie zbliżają się do przedstawienia jednego, wybranego obrazu miejscowości. Celowe natomiast byłoby określenie rozwoju struktury przestrzennej miejscowości, a nie z góry przesądzonego sposobu zagospodarowania terenu.

Oczywiście opracowania studialne typu studium konserwatorsko-urbanistycznego nie mają mocy prawnej planu szczegółowego, nie są dokumentem w pełnym tego słowa znaczeniu. Powstaje jednak pytanie, czy nie byłoby możliwe potraktowanie studialnej koncepcji zagospodarowania przestrzennego miejscowości jako swojego rodzaju planu struktury, na podstawie którego byłoby sporządzane projekty realizacyjne dla wybranych terenów?

Czy powstająca w oparciu o tego typu opracowania studialne ogólna koncepcja rozwoju miejscowości, stwarzająca podstawę do społecznej dyskusji nad rozwojem danej miejscowości, nie wystarcza dla rozpoczęcia realizacji procesu jej rewaloryzacji?

Realność powyższych propozycji uzależniona jest oczywiście od istnienia kompetentnych gospodarzy miejscowości, faktycznie gospodarujących a nie administrujących przestrzenią. Tendencja do większego uspołecznienia procesu planowania przestrzennego przemawia za upraszczaniem procedury związanej ze sporządzaniem projektów urbanistycznych. Celem nie może być przecież produkowanie dokumentacji technicznej, ale gospodarowanie przestrzenią i stwarzanie dla tego gospodarowania narzędzi zapewniających pożądaną skuteczność działania. Tymczasem bez większego trudu można znaleźć przykłady wprost odmiennego postępowania. Poważnym studiom nad zabudową miejscowości towarzyszą wnioski zgoła trywialne: „usunąć z podwórza składowiska belek, desek i różnych sterczyn, -uporządkować ogródek i zieleń przyzagrodową”, itp. [6], s.180. Tak sformułowane postulaty porządkowe poddają w wątpliwość kompetencje lokalnej władzy. Jeżeli faktycznie brakuje zrozumienia u gospodarzy terenu dla zwykłej dbałości o wygląd wsi, to czy jest w stanie zmienić panujące obyczaje tego typu studialne opracowanie? Obszerną część studium rewaloryzacyjnego dla Lanckorony [2], stanowią propozycje projektowe, w których autorzy na zasadzie zestawienia: -stan istniejący, -stan projektowany przedstawiają pożądaną ich zdaniem zmianę krajobrazu miejscowości. W propozycjach dominuje estetyzujący punkt widzenia na problem przemian kulturowych. Chociaż istniejące płaskie dachy zostały w projektach zastąpione pochyłymi, a uzupeł-

nienia zielenią stwarzają miłe dla oka kompozycje, zachodzi pytanie, w jakim stopniu są to propozycje realne.

4. WNIOSKI KOŃCOWE

Przytoczone powyżej przykłady wskazują, że studium konserwatorskie dla małych miejscowości zwykle się opracowywać stosując tę samą metodę co dla dużego miasta, por. [5]. Oprócz różnego typu inwentaryzacji, analiz historycznych występują w nich także postulaty konserwatorskie dotyczące zagospodarowania terenu, a nawet rozwiązań architektonicznych poszczególnych obiektów. Cechą tego typu opracowań są dysproporcje pomiędzy wnikliwością i rzetelnością opracowań studialnych a wytycznych konserwatorskich i propozycji projektowych. Szczególnie drobiazgowo opisywany jest stan zachownia elementów zabytkowych. Koncepcje projektowe charakteryzujące się małą realnością proponowanych rozwiązań. Jedną z przyczyn tego stanu rzeczy jest zdecydowanie zachowawcze podejście do projektowania oraz supremacja architektoniczno-krajobrazowej metody kształtowania tadu przestrzennego. Przyczyną jest także traktowanie wytycznych konserwatorskich jako zbyt luźno związanych z praktyką planistyczną, a także zbytnim demonizowaniem tego, co określane bywa mianem zabytku. Za wadę należy uznać także brak jednoznacznie określonego adresata tego typu opracowań. Często można przekonać się, że wnikliwość opracowań analitycznych przewyższa możliwość wykorzystania zebranych informacji w planach zagospodarowania przestrzennego, dla których celów takie studium jest opracowywane. Wydaje się, że w przypadku małych miejscowości właściwe wyważenie poszczególnych części studiów konserwatorskich jest szczególnie ważne. Istotne w tym względzie jest jednoznaczne określenie celu opracowania i sposobu wykorzystania studium.

Studium konserwatorsko-urbanistyczne wraz z wytycznymi może być narzędziem prowadzenia polityki przestrzennej, ale żeby tak było w istocie, forma i treść tego opracowania muszą w większym stopniu niż to ma miejsce obecnie, odpowiadać autentycznym potrzebom lokalnych społeczności - odpowiadać na pytania, które niesie życie.

PRZYPISY

1. Arvay-Podhalańska E., Podhalański B.M.: Studium rewaloryzacyjno-rozwojowe wsi - szkic metody. „Człowiek i Środowisko” 1983; nr 3-4, s.311-339.
2. Beiersdorf Z., Krasnowolski B., Niewalda W.: Lanckorona, Studium historyczno-urbanistyczne. P.P. P.K.Z. Oddz. w Krakowie, Pracownia Badań Architektonicznych, Kraków 1981.
3. Kamiński Z.J.: Studium historyczno-urbanistyczne wsi Istebna wraz z koncepcją rewaloryzacji zabytkowego zespołu wiejskiego. PUA - SARP, Katowice 1986.
4. Kornecki M.: Problemy pejzażu kulturowego wsi. „Ochrona Zabytków” 1982; nr 3-4, s.143-155.

5. Ostrowski W.: Zespoły zabytkowe a urbanistyka. Arkady, Warszawa 1980.
6. Rutkowski T.: Problemy rewaloryzacji zabudowy wiejskiej na przykładzie wsi Chochołów. „Człowiek i środowisko” 1980; nr 1-2, s.163-185.
7. Zespół Ekspertów Międzyresortowej Komisji ds. Rewaloryzacji Miast i Zespołów Staromiejskich: Wytyczne do opracowania problematyki ochrony wartości kulturowych w planach zagospodarowania przestrzennego. Warszawa, październik 1981.

Recenzent: Prof. dr hab. Mieczysław Chowaniec

Wpłynęło do Redakcji 10.06.1990 r.

STUDY ON CONSERVATION AND TOWN PLANNING AS AN INSTRUMENT OF PLANNING POLICY IN SMALL LOCALITIES

Summary

The paper touches the problem of revalorization of small localities - villages and small towns. The main subject is the consideration over using the study on conservation and town planning in organizing the spatial harmony. Obligatory standards have been compared to the ones assumed in the author's treatise referring to Istebna willage. It has been stated in the conclusion that the study on conservation and town planning can be an effective instrument of spatial policy but its contents correspond with the real needs of local communities to the higher extent than it used to.

РЕСТАВРАЦИОННО-ГРАДОСТРОИТЕЛЬНОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ КАК ИНСТРУМЕНТ
ПРОСТРАНСТВЕННОЙ ПОЛИТИКИ В МАЛЫХ МЕСТНОСТЯХ

Резюме

Статья занимается проблемами ревалоризации малых местностей - деревней и городов. Рассуждения касаются использования реставрационно-градостроительного исследования для организации пространственного порядка. Обязывающие в этой области нормы обращения были сравнены с принятыми в работе, которая относится к деревне Истебна. В заключении подчеркивается, что реставрационно-градостроительное исследование может являться эффективным инструментом пространственной политики, но его содержание должно в большей степени, чем в настоящее время, соответствовать подлинным нуждам локальных коллективов.